

Generația profesorului Nae Ionescu (1890 – 1940)

Vasile ȚAPOC,
doctor habilitat,
profesor universitar, USM.

Anul acesta consemnăm două date memorabile cu referire la Nae Ionescu: 125 de ani de la naștere și 75 de ani de la moartea subită. Deși s-a scurs mult timp de la moarte și s-au schimbat condițiile sociale, dar polemicile în jurul personalității, activității și operei lui continuă. Cu toate că a fost și este apreciat de personalități notorii din cultura românească, nu s-a micșorat nici numărul celor care-i pun la îndoială valoarea. Chiar și la intenția de a organiza un Simpozion „Personalități notorii ale filosofiei românești: L. Blaga, N. Ionescu, D. D. Roșca (evocări aniversare)” numele lui N. Ionescu n-a provocat entuziasm. Și asta, inclusiv la o persoană ieșeană, în condițiile când pe parcursul a mai bine de 20 de ani, fără excepție, la simpoziioanele noastre comune – a Catedrei Filosofie USM și Facultății de Filosofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași – s-a depus efortul, cu ajutorul profesorilor universitari iașeni, să aducem în actualitate personalități notorii din perioada de aur a culturii românești, perioada interbelică fiind slab cunoscută de noi. Și atunci nedumerirea poate fi și mai mare. De ce lucrurile stau așa, mă voi strădui să lămuresc în cele ce urmează. Să urmărim relatarea detaliată a unuia din cei care a fost puternic marcat de profesorul N. Ionescu pe durata întregii vieți.

Portretul spiritual al profesorului Nae Ionescu, e făcut pe baza impresiilor din anii de studenție de către Nicolae Steinhardt (1912 – 1989), jurist de formație, scriitor român, autorul cărții Jurnalul fericirii (1991), apreciată de specialiști drept una din operele excepționale ale literaturii contemporane și ale sfârșitului sec. XX – îl avem în Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pinte (1993).

Din relatarea fostului student reiese că pentru N. Ionescu nimic nu este mai însemnat în lumea aceasta decât cultura. Deși nu era un orator

de talia lui N. Iorga sau N. Titulescu, continua el „pe toți îi întrecea... prin darul incomparabil de a transmite, de a dovedi absoluta convingere că nimic nu este mai de actualitate, mai util..., mai pasionant, mai bogat în consecințe programatice decât cultura și chipul ei paroximatic: filosofia. Nimeni, ca el, nu trăia cu atâta intensitate și foc problemele, dilemele, implicațiile, capcanele, chemările culturii” (1, 34). Și să nu uităm, că în perioada descrisă de N. Steinhardt, N. Ionescu îi avea ca și colegi pe N. Iorga, D. Gusti, C. Rădulescu – Motru, P.P. Negulescu, C. Giurescu, S. Mehedinți ș.a. Însă, continue mărturisirea, „...mai ales el promova senzația cordialității cu și dependenței de cultură... Nu pentru că știa mai mult, ori pentru că vorbea mai frumos ci pentru că era mai dramatic. Cultura pentru Nae Ionescu era o treabă pe viață și pe moarte, urgentă, capitală, decisivă și practică, de toate zilele (evidențiat de N. S. – V. Ț.). Devenea pentru cei care îl ascultau pe dascăl un soi de opțiune definitivă între bine și rău, între ineptie și discernământ... Chiar și ceilalți, oricât de știutori, de competenți și meșteri în ale expunerii erau, în comparație cu el, reci și abstracți” (1,34).

Și continuă cu mult regret: „Atunci pe loc în anii '30 nu mi-am dat seama. Abia mai târziu, mult mai târziu, după moartea sa, pe la sfârșitul celui de-al șaptelea deceniu al veacului, am putut lua aminte la ce reprezenta un ceas petrecut în raza de acțiune a privirii și glasului profesorului Nae Ionescu... Un curs al lui Nae Ionescu era un happening (eng. eveniment – V. Ț.)... Kant, Hegel, Descartes, Schelling, Husserl, încetau a fi niște doctrinari „interesanți”, aserțiunile lor se prefăceau în puncte de răscruce și margine de hăuri: n-aveai încotro, trebuia să alegi, să apuci pe un singur drum. Mai bine decât oricine, Nae Ionescu a priceput înainte ca existențialismul să fi devenit o modă și o doctrină...că suntem cu toții osândiți la libertate și la alegere, că în filosofie insul și duhul se iau la trântă pe răpunere, că disciplina aceasta zisă teoretică îți stă nu mai puțin aproape decât îngerul păzitor, ori diavolul ispititor, că din pluralitățile ei nu poți ieși decât printr-un act de curaj. Pentru labirintul reflexiv nu există un fir al Ariadnei. Trebuie să răzbați de unul singur, singur cu tine și cu ființa ta, tot atât de necunoscută ție ca și celor din jurul tău. Lampadafor (în ant. gr. – purtător de torță, de lampă – V.Ț.) nu ți se dă altul decât pe tine însuși. Nae Ionescu n-a

predat Logica sau Metafizica, a predat cultura ca antirefugiu..., antiizolare, ca stare de tensiune. Nu te lua de mână, nu te silea, nu-ți rezolva problema,... te lăsa liber, nu te povățuia decât pentru a te constrânge să înțelegi că nu-i de șagă și de amânare, că Facultatea de filosofie e unul din locurile cele mai fierbinți și mai primejdioase din lume, unde făptura dăruită cu minte și putere de judecată vine... să-și limpezească gândirea, și să se trezească din somnolență. El deci nu predă un sistem ci o libertate” (1,35).

Și în continuare: „Nae Ionescu...te cucerea, îți pune cultura (gândiri – V.Ț.) la îndemână ca pe o prăjitură minunată... Un lucru este sigur și de aceea a fost Nae Ionescu un profesor – unicat: nu te lăsa apatic și indiferent. Plecai, elev sau simplu auditor, altul decât la intrare... și eu așa l-am auzit, ca pe un povățuitor... și un avocat al învățaturii că adevărului îi prinde bine libertatea. A lăsat cu precădere exemplul unui foarte erudit, iritant și cuceritor dascăl de neliniște și unui profet al ideii că nu cultura este un produs al vieții – ci – totdeauna – viața e o consecință și o componentă a unei modalități culturale” (1,36).

Își încheie N. Steinhardt zugrăvirea chipului magistrului ce i-a grefat itinerarul vieții astfel: „Îndoială nu încapă că stilul pedagogic și cognitiv al profesorului s-a transmis cu putere la cei mai importanți dintre elevii săi: mă gândesc la Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Petre Țuțea...” (1,36), ca mai apoi să-i nominalizeze și pe Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă ș.a.

Rămânem recunoscători pentru această prezentare atât de vie a profesorului Nae Ionescu de către Nicolae Steinhardt, de confesiune mozaică, care a primit botezul în religia creștină ortodoxă la 15 martie 1960 în timpul detenției în închisoarea Jilavă. Recunoscători pentru curajul de a-l salva de la distrugere prin abandonare și tăcere a unuia din cei mai iluștri reprezentanți ai purtătorilor valorilor spirituale din perioada interbelică – Nae Ionescu, care, oricât de paradoxal n-ar suna, rămâne și după 25 de ani de la schimbarea regimului politic din România „unul din cei mai contestați, de nu și huliți” (1,34). „Cenzura democratică”, promovată sub forma excluderii totale din sistemul de învățământ a predării filosofiei românești din perioada interbelică – perioadă a înfloririi ei, - poate realiza „performanțe” de neimaginat de sistemul comunist,

care a depus efortul de a distruge fizic elitele culturale prin zecile de închisori și lagăre de muncă de exterminare.

Aprecierea echidistantă și generația profesorului N. Ionescu. Constatările valorii formative a activității lui N. Ionescu vor privi cu reticență relatările lui N. Steinhardt. Acesta, chipurile, audiindu-i cursurile a rămas, ca și mulți alți tineri, vrăjtit pentru toată viața, iar sentimentele de dragoste pentru profesor, de care a fost fermecat, i-au pompat din inimă în minte doar aprecieri frumoase – după logica” dragostei. Pentru a păstra echidistanța să începem cu o caracterizare „aproape” neutră a filosofului N. Ionescu din Enciclopedia universală Britanică (2010): „Logician, filosof, eseist și publicist român, profesor la Universitatea din București. Ziarist și comentator politic de mare acuitate, posesor al unui talent didactic și al unei forțe de convingere ieșite din comun (sub. – V.Ț.), a influențat decisiv orientarea către extrema dreaptă a celor mai buni dintre studenții săi (între care E. Cioran, M. Eliade, C. Noica, M. Vulcănescu)... Afirmă că ortodoxismul reprezintă componenta definitorie a identității etnice românești” (2,126).

Am scris aproape neutră fiindcă lui N. Ionescu i se incrimina total greșit o faptă pentru care Socrate, 2400 de ani în urmă, a fost condamnat la moarte. În cazul lui Socrate timpul a demonstrat, că actul „coruperii” a constat în scoaterea din platitudine a inteligenței unor tineri talentați în baza declanșării gândirii proprii a acestora. Să recunoaștem că fără Socrate nu l-am fi avut pe Platon, fără acesta pe Aristotel ș. a. m. d. Analogia cu marii maeștri spirituali ce au conlucrat cu tineri de vocație se potrivește și în cazul dezvoltării filosofiei românești. Numai, să fim serioși, nu se poate admite nici în cazul lui Socrate și nici în cazul lui N. Ionescu, că meritul le aparține doar lor. Că doar influenței lor, poate, la extremă, prin „înșelare” se datorează soarta tinerilor. Să nu uităm că nu e vorba de persoane ordinare, ca să fie manipulate. Dar nici omul de rând, după cum susține un aforism a lui J. W. Goethe, nu stă total în voința altuia de a fi manipulat: „nu ești niciodată înșelat: te înșeli singur”. Desigur, influențele nu trebuie neglijate, îndeosebi când ele capătă amploare, în ceea ce privește păstrarea prin dezvoltare și transmitere a valorilor culturale noii generații. Aceasta fiind determinată de un climat spiritual condiționat de aspirații, credințe și idealuri comune.

Generația din cultură este produsul aristocrat, de elită a învățământului universitar, democratic prin tendința sa de deschidere pentru toți. În esență reprezentanții ei sunt intelectuali, scopul vieții lor fiind slujirea unui ideal. Conform convingerii filosofului german Jurgen Habermas: „...intelectualul trebuie să facă neîntrebat – așadar fără însărcinare din partea cuiva – uz public de cunoștința sa profesională, de care dispune ca filosof sau scriitor, ca specialist în științele sociale sau fizician...el trebuie să se exprime fiind conștient de failibilitatea sa. El trebuie... să promoveze informații obiective și argumente cât mai bune...El nu trebuie să-și îngăduie să folosească influența pe care o dobândește prin cuvânt ca mijloc pentru dobândirea puterii...” (3,22). Generația nu este o comunitate formală și se poate manifesta penetrând orice instituție socială, deși centrul ei funcțional – generativ rămâne învățământul universitar. O generație „generează” pornind de la izvoare, de la modele anterioare.

În viața universitară, relatează Mircea Eliade, „profesorul N. Ionescu se situează de la început ca un urmaș direct al lui Nicolae Iorga” (4,273). O recunoaște în repetate rânduri. În 1928 el declară: „Noi știm – dl Iorga ne-a învățat, și-i suntem recunoscători, că singura realitate spirituală e națiunea. Și că nu există o creațiune, de proporții impresionante în ordinea culturii, decât izvorând din sufletul național” (5,106), ca doi ani mai târziu să revină în același ziar Cuvântul: „...suntem promoția istorică Neculai Iorga... El ne-a definit generația... Ce reprezentăm? Primatul spiritului... depășirea „economicului” prin „spiritual” (5, 126-127). A urmat nu doar idealurile lui N. Iorga, ci și modul de a se consacra vieții, silit să lucreze neîncetat pentru a ține spiritul treaz și rodnic.

Cu toate acestea M. Eliade apreciază și influența puternică a lui Vasile Pârvan, menționând: „Cronologic, Nae Ionescu apare...ca un „moștenitor” al lui Vasile Pârvan. Căci, de la 1926 încolo el are în față sa o masă de studenți care crescuse sub magia lui Pârvan și care nu-și mai găseau acum nici un sprijin viu, nici un maestru spiritual” (4,274). E vorba că Vasile Pârvan plecase la universitatea clujeană după redeschiderea ei ca urmare a Unirii de la 1 decembrie 1918 a Ardealului cu patria-mamă. În prima jumătate al sec. XX-lea anume N. Iorga, V. Pârvan, N. Ionescu le-au transmis generațiilor de studenți adevărata

lor hrană spirituală și fundamentarea teoretică a unei vieți creatoare în spiritul culturii românești promovată de Eminescu, Hașdeu, Iorga, Pârvan, N. Ionescu. Vasile Pârvan, spre exemplu, în spiritul lui N. Iorga, în lecția de deschidere a cursului de Istoria antică din 3 noiembrie 1919 la Universitatea din Cluj, intitulată Datoria vieții noastre spunea: „Scopul suprem al luptei noastre e spiritualitatea vieții marelui organism social-politic și cultural care e națiunea. Mijloacele întrebuițate de noi sunt exclusiv de caracter social-cultural și pleacă din izvorul unic al idealului național. Metoda noastră e aceea a cultivării... fiecărui individ... Asupra noastră apasă răspunderea întregii vieți a națiunii. Sănătatea sufletului ei ne e încredințată nouă. Iar noi suntem datori să luptăm pentru a-i păstra întru eternitate această imunitate față de decădere și moarte” (6,59).

Înțelegând că prezentul și viitorul cultural al României depinde în mod decisiv de învățământul universitar, N. Ionescu i se va consacra deplin. Revenind de la studiile doctorale din Germania, el este numit din îndemnul lui C. Rădulescu-Motru în 1919, asistent la filosofie la Universitatea din București.

Să ținem cont de faptul că generația lui N. Ionescu, ca și cea a lui N. Iorga, ca oricare generație culturală, își are originea în mediul universitar. Despre starea acestuia N. Ionescu relatează în articolul Criza universitară în Ideea Europeană nr. 33 din 1 februarie 1920: „Criza universitară durează cam demult. Și nu este nici o speranță că ea are să se sfârșească. O instituție culturală este în criză, când nu-și îndeplinește cum trebuie menirea sa. În viața universitară poate fi criză: din cauza profesorilor și din cauza studenților. La noi este și din cauza unora și altora. Studenții nu vin la universitate cu gândul curat de a se instrui, ci de a lua o diplomă; iar profesorii nu-și fac din catedră un scop al vieții lor, ci numai un sprijin pentru alte ocupațiuni”. (7,174).

Influențe germane de europenizare a culturii române. Tânărul N. Ionescu intervine cu scopul de a schimba situația, având ca model învățământul din Germania, care contribuise în mod decisiv la formarea, fără excepție, a întregii elite culturale din România precomunistă. Așa stând lucrurile generația lui N. Ionescu trebuie evaluată nu în mod îngust, ca doar compusă din foștii studenți ai profesorului, ci în funcție de solidaritate a acestei elite în baza idealului românismului. În acest

scop se vor mai încadra în generația sus – numită și Camil Petrescu, Lucian Blaga, D. D. Roșca, M. Ralea, T. Vianu ș.a. Scopul acesteia era de a europeniza Țara, nu formal, prin preluarea „formelor fără fond” (T. Maiorescu), ci în baza propriilor izvoare, dar învățând din modelul german. De ce anume acest model și nu altul, spre exemplu, francez? Deoarece anume această țară pe parcursul întregii sale dezvoltări culturale, n-a rupt legătura cu rădăcinile culturii europene din antichitatea greacă. Pe de altă parte, învățământul universitar românesc nu era străin speranțelor puse de nemți în aceste instituții culturale.

Despre similitudinea idealurilor elitei culturale românești cu cele ale nemților putem judeca pe baza Conferinței la Uniunea scriitorilor din 9 octombrie 1956 Amintiri vechi și noi din Germania, ținută de Tudor Vianu – adevărată odă închinată culturii germane. T. Vianu recunoaște că la determinat să studieze în Germania pentru elaborarea tezei de doctorat „influența germană în vechea Facultate de Filosofie (din perioada de până la „era” socialistă- V. Ț.”, prin „un anumit ideal romantic format în mine din ce apucasem să cunosc din cultura germană...”(8, 144). Acest ideal a fost și rămâne format din sinteza filosofiei și artei. La Tübingen el e martorul îmbinării tradițiilor ce vin de la sfârșitul evului mediu cu cultura promovată acolo de Hegel, Schelling, Holderlin ș.a. Referindu-se la întrebarea ce i-a dat cultura germană T. Vianu, va fi nevoit să recunoască chiar și în 1956: „Lucrări de specialitate eminente în toate domeniile științei; metoda științifică; înțelegerea culturii germane în partea cea mai de seamă a înfloririi ei. S-a format în mine ideea că cea mai înaltă înflorire a spiritului european, până în epoca contemporană, s-a produs în lumea germană... în epoca în care au trăit și au produs Goethe, Schiller, Herder, Hölderlin... Kant și Hegel: epoca neumanismului german”(8,145). Recunoscând în încheiere, nu fără mândrie: „Concepția mea de viață, umanistică, a rămas profund îndatorată culturii germane, așa cum mi-am însușit-o...” (8,146).

Pentru N. Ionescu funcția filosofiei, interpretată în spirit german, constă în a învăța persoana să filosofeze, adică să gândească pe cont propriu prin înțelegerea cunoștințelor pe care le obține. Înțelegerea e analizată special și metodic de hermeneutica filosofică, începând cu cea a lui. Fr. E. Schleiermacher (1768-1834) și e un element de bază al

culturii germane. N. Ionescu în Curs de metafizică (1928-1929), informează studenții, prin prisma metodei hermeneutice: „Înțelegerea este o activitate analogică cu creația: în momentul în care ai înțeles un lucru, ajungi la rețeta creării lui; când cunoști un lucru, nu-i ai și rețeta: poți să-l identifici perfect, dar resorturile lui intime, legea lui de creație, aceasta nu poți să o „înțelegi” prin cunoaștere, ci prin înțelegere” (9,78). Înțelegerea este în contextul situației în care se află subiectul înțelegerii. Înțelegerea cere implicarea gândirii meditative – cugetarea. Iar aceasta întreprinde punerea în acord a cunoștințelor obținute cu principiile generale ale utilizării lor: cu principiile logice și etice. Universitățile au fost și rămân în continuare instituții care perfectează prin știință și cultură cele mai valoroase și necesare individului și societății calități. Însă, dacă nu înțelegem că știința fără cultură e o putere oarbă, distructivă, iar cultura fără științe, în cazul dat, socioumane, sunt neputincioase și dezorientate, atunci ne va fi greu să ne dăm seama, de ce universitățile nu-și onorează menirea, producând deseori în aceste domenii purtători ai acțiunilor amurale.

Sau dacă luăm cazul prezenței raportului știință – cultură în pregătirea specialiștilor în economie. S-ar părea că în acest caz prioritatea economicului asupra factorului cultural e indiscutabil. Dar e doar o aparență. Fără conștiința valorilor și a misiunii sale ca factor cultural, un popor, oricare i-ar fi prosperitatea economică, este expus pieirii. Un popor este apreciat și prezent în lume prin artă, filosofie, religie și știință. Cu o precizare importantă că roadele științei: tehnicii și tehnologiei – le poți cumpăra. Cultura ori o produci, ori dispare individualitatea ta spirituală, rămânând chipul biologic fără spirit, steril și doar cu grija nesățioasă a trupului. E vorba de fenomenul golanului, despre care va relata unul din reprezentanții generației profesorului N. Ionescu – Vasile Băncilă.

Cât privește funcția, rolul profesorului în procesul de învățământ, care este misiunea lui? Să transmită cunoștințe? Păi în „era” tehnologiilor avansate sunt atâtea modalități, inclusiv la distanță, capabile să se isprăvească de minune cu această sarcină. Să-și demonstreze originalitatea în fața elevilor/studenților? Și ce au din aceasta „afișare” a rezultatelor obținute prin propria activitatea de profesor? Profesorul

și-a demonstrat abilitățile și le confirmă prin diplome și atestate. Da cum rămâne cu cel pe care trebuie să-l învețe profesorul? Și o începem de la început, filosofând în baza metodei hermeneutice, care ne va convinge că învățarea nu se reduce doar la acumularea noilor cunoștințe. În baza lor va trebui să înțelegem de ce informații, metode, tehnici va trebui să ne dezvățăm, adică să nu le folosim. Iar cunoștințele obținute și stăpânite prin înțelegere să nu le dogmatizăm, ci să le dezvoltăm în conformitate cu noile situații cognitive sau pragmatice. Dacă profesorul nu-i în stare să înțeleagă ce mai trebuie să învețe (adică de ce să se dezvețe, la care practici să refuze, înlocuindu-le sau perfectându-le), atunci el se transformă în groparul talentului nedescoperit al elevului/studentului. Iar instituția în care activează astfel de profesori devine cimitir pentru viitorul tinerilor, fără ca ei măcar să bănuiască în ce stare se află. Această situație criminală față de viitorul celui care a venit la învățătură cu pretenția de a se înarma cu cunoștințe pentru toate situațiile vieții, dar va fi înșelat în speranțele sale de către profesor, va fi testată astfel de M. Eminescu în ms. 2255: "Ignoranții cei mai canalii (sunt) cei care afectează învățătura" (10,339).

Forța creatoare a tradiției și pericolul degradării. Succesul generației N. Ionescu se datorează înțelegerii corecte, înțelegerii care își testează corectitudinea prin eficiență. Vom apela în continuare la alți reprezentanți ai generației, cât privește înțelegerea. Lucian Blaga, spre exemplu, menționează în studiul *Legea valorilor supreme*: „O idee care îndeplinește o funcțiune poate îndeplini mai mult sau mai puțin orice altă funcțiune spirituală...” (11,276). În această situație „Spiritul omenesc tinde să dea unei idei funcțiunea pentru care ideea are finalitatea cea mai mare... valoarea maximă”. Aceste constatări îl duc pe L. Blaga la concluzia că: „Cultura unei epoci oarecare e însărcinată cu posibilități de neprevăzut. Culturi vechi sau elemente constitutive de ale acestora se pot reîmprospăta – sporindu-și valoarea – prin mutații funcționale; în sensul acesta riscăm paradoxul că tradiția are importanță reformatorică, că trecutul poate avea o mai mare valoare în viitor decât în trecut...” (11,280). Dacă profesorul nu cunoaște și nu înțelege importanța valorilor istorice prin folosirea adecvată a acestora în procesul de învățământ, vorba lui L. Blaga, va rata „cultura însărcinată cu

posibilități de neprevăzut”, o va avorta omorând prin neglijență nu doar trecutul, ci și viitorul tinerilor și a culturii.

Aceștia, din vina școlii, vor rămâne sterili de spiritualitate, sau cum spune Vasile Băncilă, profund afectat de „epoca” socialistă, – vor deveni golani. El astfel definește termenul „golan”: „omul gol sufletește” adică lipsit de spiritualitate religioasă, de idealuri morale și artistice. Concluzia la care ajunge autorul Filosofiei golanului e sumbră: „Mulți s-au întrebat cum va sfârși omenirea. Prin cataclism cosmic? Va fi mâncată de furnici? Etc. Acum putem răspunde: va fi mâncată de golani (dacă nu se vor reîntrona elitele). Astăzi omenirea trăiește din valorile create de elite...” (12,34). Însă după instalarea statului permisiv democrat în a 2-a jumătate a secolului XX și școlile din Occident produc golani, mai puțin cele din Germania, care produce în continuare elite culturale în instituțiile de învățământ, în care filosofia, religia, știința, arta educă nu doar specialiști, ci și oameni cu identitatea integră.

Orientarea politică a generației N. Ionescu. Aristocratismul cultural ca „sare a democrației vitale”. În articolul „Cultură și democrație” din 11 septembrie 1926, N. Ionescu precizează rolul culturii în viața socială, adică pentru cei de stânga, dar și pentru cei de dreapta, ca și rolul stângei și dreptei în dezvoltarea culturii și societății. Pornind de la axioma: „...răspândirea culturii aduce întărirea democrației” el trece la precizarea semnificațiilor în care sunt folosiți termenii de cultură și democrație. Și distinge între existența unei culturi care înseamnă „o adâncire și o potențare a vieții spirituale; dar și al alteia care nu e decât lărgirea comodităților vieții și are ca instrument o vulgarizare a câtorva cunoștințe elementare”. Și continuă: „...pe de altă parte, există o democrație care e mai mult o atitudine generoasă, de om de treabă înduioșat de soarta semenului său...precum există o democrație care înseamnă efectiv egală îndreptățire a tuturor de a hotărî în chestiunile publice și care nu poate duce decât la înecarea individualităților în mase, la precumpănirea cantității asupra calității” (13,239).

Din cele menționate el trage concluzia firească: „Cultura adevărată este opera de adâncire personală, și prin urmare de diferențiere. Marii oameni de cultură, marii creatori în ordinea spirituală nu au fost nicio dată democrați... prin practica politică. Iată un exemplu chiar din țara

noastră și poate unul tipic: dl Iorga. Sentimental, ca orice om de inimă s-a plecat milos asupra maselor necăjite, și a cerut pentru ele dreptul la viață (decentă). Dar dreptul lor de a hotărî în chestiunile de bază ale statului, nu...democrația nu este stăpânirea prin popor, ci stăpânirea pentru popor (adică în folosul poporului”. Istoria a confirmat de mai multe ori adevărul acestor raționamente: în cazul proletariatului, care a fost manipulat de golani sau „incendierea Luvrului pe timpul Comunei” (Albert Camus, *Carnete*, Ed. RAO, 2002, p.515).

În continuare N. Ionescu trece la punerea la încercare a firescului din noi, a bunului simț: „Vă închipuiți dvs. un om cult, veșnic frământat de probleme, veșnic inventiv și iscoditor, consimțind să intre în rânduri și să se supună hotărârii – după criteriile numerice – a majorității?... Nu, cultura este în esența și urmările ei hotărât aristocratică” (13,240), adică produsul elitei culturale. Fie că e vorba de cultura general-umană, sau de veritabila cultură națională. Cât privește folosirea lor de N. Ionescu sintagmele „aristocrație culturală”, „elită culturală” – în ambele cazuri sunt tautologii. E poziția întregii generații interbelice. Spre exemplu, tânărul filosof L. Blaga, preocupat de modelarea prin cultură a propriei personalități, îi declară în aprilie 1917 viitoarei soții, Cornelia Brediceanu: „religia îți adâncește, arta îți ridică și știința îți lărgeste personalitatea”, iar filosofia, care le îmbină organic pe acestea, „este „bemelul” spiritului: ea adâncește cu o jumătate de ton toate tonurile spiritului” (11,9) prin reflexiile întreprinse. Extrapolând funcția formativă a culturii asupra mediului social, L. Blaga la 1 decembrie 1920 va scrie în articolul *Democrație și aristocrație*, editat în ziarul clujean *Voința*: „Dacă prin cuvântul „aristocrație” înțelegem influența hotărâtoare în viața socială a celor mai buni și mai capabili, atunci noțiunile de democrație și de aristocrație nu se contrazic. Ele se pot împreuna foarte bine într-o sinteză care ar fi nespuse de utilă societății... Presupunând că poporul hotărăște să se supună „celor mai buni” ai națiunii în politică, în economie, în cultură – am avea o democrație aristocratică care ar fi idealul suprem de guvernare (14,21). În calea realizării acestui ideal stau anumite piedici de ordin social și individual. În viziunea autorului „Piedicile nu pot fi înlăturate decât printr-o educație a maselor în cultul individualităților mari și prin educația socială care ar trebui să fie o autoeducație a

celor aleși de natură să fie cei dintâi. Într-o societate nedemocratică masele mari trăiesc în cea mai mare sărăcie intelectuală și fizică. Din lipsa de cultivare se pierde cel mai prețios material omenesc” (14, 21-22). În concluzia eseului L. Blaga își exprimă convingerea: „Democrație avem numai acolo unde la guvernare i-au parte toate tipurile sociale și mai ales acolo unde masele au un deosebit cult pentru tipul „aristocratic” care poate veni de orișunde, din orice strat al societății. Un aristocratism bine înțeles, care zace în firea lucrurilor e sarea democrației vitale ce deschide drumul spre cele mai înalte valori culturale” (14,22).

Astfel afirmația „a influențat decisiv orientarea către extrema dreaptă a celor mai buni dintre studenții săi” și la scurgerea a 75 de ani de la moarte, rămâne, în unele cazuri, înțeleasă greșit și, ca rezultat nu dor regimul regal până la 1940 și comuniștii în mod fățiș ulteriori – au condamnat activitatea, ci și după 1989. Ce stranie soartă a celui care a revigorat ca nimeni altul cultura contemporană. Influența profesorului N. Ionescu a fost una asumată de elita culturală sub formă de model de viață, în situația în care s-au pomenit în acea perioadă istorică.

Componența religioasă – condiție fundamentală a accederii la nivelele aristocrației culturale. Realizările impresionante ale generației profesorului N. Ionescu – a lui personal și al fiecărui reprezentant în parte – se datorează credinței în esența divină a omului. Lucrul acesta reiese din cursul său de debut în 1919 care începe cu Funcția epistemologică a iubirii. El caută să-i convingă pe ascultători că fericirea adevăratului înțelept constă în cunoștință, care e cunoașterea ființei supreme, iar iubirea este forța în virtutea căreia urcă trepte din ce în ce mai înalte. De această iubire, care e însăși setea de știință, nu sunt capabili toți. „Să iubească – consideră N. Ionescu – pot numai doritorii de înțelepciune, filosofii și numai întrucât urcă treptele cunoașterii” (15,9).

Caracterul select al celor capabili să iubească valorile absolute profesorul lămurește astfel: „Faptul religios, ca și faptul estetic este de natură individuală. Și după cum se cere o anumită pregătire și o anumită rafinare sufletească pentru a fi sensibil la frumos, tot astfel se cere o anumită tonalitate psihică pentru a trăi legătura cu Dumnezeu. Ființa supremă nu se demonstrează, ea se trăiește într-un act original intraducibil. Pentru acest fenomen te poți cel mult pregăti, a-l învăța și a-l înțe-

lege conceptual este o imposibilitate” (15,14). De aici el trage concluzia că religia autentică nu stă în puterea mulțimii. Aceasta nu poate trai decât formele exterioare, riturile religioase. Și doar „în iubirea creștină către Dumnezeu persoana ta proprie se precizează, ridicându-se din ce în ce mai pură...” (15,15).

În spiritul creștinismului N. Ionescu e convins în faptul că iubirea ne transformă în bine prin manifestarea forței divine, așa cum mărturisește Apostolul Pavel în Epistola către romani: „Iubirea lui Dumnezeu este răspândită în inimile noastre prin Sfântul Duh, care ne-a fost dăruit”(5,5). Desăvârșirea și este această armonizare a sinelui nostru de origine divină cu originalul lui. Armonizarea se produce prin fapte bune care sunt pe placul lui Dumnezeu. Acestea, la rândul lor, deschid noi energii de îmbunătățire. Anume prin iubirea de Dumnezeu se deschid energiile pentru înfăptuirea Binelui, Frumosului și Adevărului, care sunt caracteristici imanente ale divinității și seminte divine implantate în sinele uman. Acest fapt l-a făcut pe Sfântul Augustin să susțină: „Iubește - L pe Dumnezeu și fă ce vrei”. În lipsa iubirii de Dumnezeu se creează condiții „prielnice” degradării la nivelul inferior al existenței. La acest nivel e locul urii, minciunii, lăcomiei, cruzimii care sunt și ele trăsături imanente dar ale necuratului. Anume liniștea sufletească, încrederea prin iubire în Creator ne plasează pe „fundamentul suprem comun al lumii și al sinelui omului” (16,211), despre care vorbește Max Scheler (1874-1928) și care l-a influențat prin ideile sale atât pe N. Ionescu, cât și pe reprezentanții generației sale. Îndumnezeirea omului, în viziunea lui M. Scheler, se realizează din două surse, prima e „... nemijlocit înrădăcinată într-o ființă eternă, adică în Dumnezeu și a doua în spirit „pe măsura desăvârșirii și adecvării” persoanei la aceste două surse” (16,215).

Conceptiile ce scot în evidență necesitatea și modalitatea armonizării esenței divine a creaturii cu cea a Creatorului prin cunoaștere și dragoste sunt dezvoltate de unul din cei mai talentați reprezentanți ai generației N. Ionescu – Mircea Vulcănescu în lucrarea Lagos și eros. Fidel modelului răsăritean al religiozității, ca și profesorul său, el considera că „iubirea e subordonată cunoașterii, ... iubirea nu e decât o cale, un instrument, un mijloc de cunoaștere adâncă” (17,12). Aprofunda-

rea concepției despre cunoașterea divinității o realizează prin utilizarea conceptelor din filosofia Greciei antice eros și logos, precizându-le semnificațiile. El menționează: „Eros și logos, adică Dragoste și Cuvânt, de fapt: dragoste și vorbă cu înțeles, expresie cu tâlc, manifestarea unui temei sau rost, căci logos înseamnă în același timp mai mult decât „vor-birea” pură și simplu și mai mult decât „cunoașterea” gândită”(nous). Nu este prin urmare vorba de relația dintre iubire și cunoașterea pură și simplă, ci relația dintre ea și fundamentul rațional al existenței (evidențierea lui M. V.)” (17,18).

Conștient de faptul că și în alte religii Dumnezeu este identificat cu Binele, Frumosul și Adevărul, M. Vulcănescu va scoate în evidență caracterul particular al gândirii creștine, pentru care „Dragostea e Dum-nezeu însuși...iar lumea toată, cu lucrurile și temeiurile ei, nu sunt de-cât produsul acestei Dragoste...Dumnezeu iubitor, creator și țiitor din dragoste al lumii și răspânditor de har, e o dezvăluire proprie a Bisericii creștine” (17,18). Aceasta cât privește dragostea, sau erosul divin și în-tru divinitate.

Celălalt termen la fel e analizat amănunțit sub aspectul utilizării în filosofia religiei. M. Vulcănescu precizează: „Cuvântul, înțelesul exprimat, Logosul, este Dumnezeu însuși, este una din fețele Dumnezeirii, este un Chip, un Ins substanțial, agent și suport al unor activități proprii: Cuvântul e tot una cu Fiul... Lagosul este însuși Iisus Hristos fiindând dinainte de veac, îndurător în veac și biruitor peste veac” (17,19). Astfel în Dumnezeu erosul și logosul prin esența lor, după cum ne-a demon-strat M. Vulcănescu, sunt identice, pe când la om ele sunt supuse perico-lului degradării, dacă pierdem legătura cu Dumnezeu.

La credincioși – fie că se declară astfel sau nu – dragostea reînnoadă în noi trecutul cu prezentul, prezentul cu viitorul, prezentul individual – veșnic, adică sinea cu prezentul și viitorul. Mancurții lui Cinghis Ait-matov sunt cei care, prin manipulări cunoscute, fiindu-le sterilizată dra-gostea, au pierdut legătura cu trecutul, inclusiv cu părinții care i-au adus pe această lume. Constantin Noica relatează despre necesitatea dragos-tei de sine, provocată la tineri de profesor. Pentru el funcția profesorului constă în a-l ajuta pe elev/student în cunoașterea de sine, în formarea sentimentului dragostei de sine, în implicarea sinelui în însușirea intere-

sată (motivată) a cunoștințelor și experienței altora, când e cazul producătorilor de valori spirituale. Dragostea și grija de sine nu se reduce la C. Noica la sentimente egoiste, ci la cele ale valorii proprii și acceptării responsabilității, inclusiv în fața comunității. În Cartea de înțelepciune el scrie: „Fie-ți milă de alții: trăiește frumos, învață mult, crează bine – trebuie să spui fiecărui om tânăr. Alții au nevoie de împlinirea ta la fel de mult ca și tine” (18,11). Cei care-și asumă grija de sine prin realizări personale fac, cel puțin, două lucruri importante: îi scutesc pe alții să le poarte grija (familia, statul) și, realizându-și vocația, provoacă interesul celorlalți pentru cele obținute. „Interesați, valabili, rodnici sunt tocmai oamenii care se slujesc pe ei – continuă C. Noica – Nu egoiștii. Cine se poate gândi la ei? Dar cei care nu-și pierd timpul cu unul sau altul, ci cu sinele acela care-i face oameni adevărați...” (18,16).

Sinea omului este spiritul său creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu: veșnic, liber, creator. Pentru ținerea trează a spiritului omul trebuie să respecte virtuțile morale: Binele, Adevărul și Frumosul pe care le posedă Creatorul și care determină „parametrii” faptelor pe placul și încuviințarea lui Dumnezeu. Dacă corpul omului, vremelnic pe această lume, e atras de progres, de permanenta tendință spre mai mult, spre evoluție și progres, apoi spiritul tinde spre liniște, permanență, avându-le pe toate cele necesare. Este convingerea lui N. Ionescu, care reiese din conversația dintre profesor și Țuțea: „Întâlnindu-se la Berlin cu Nae Ionescu, de care-l lega o mare prietenie și întrebat: „Domnule Țuțea, tot de stânga, tot de stânga?” el a răspuns: „Nu, nu mai sunt, am evoluat”. Domnule Țuțea, nu există evoluție, există lămurire! (În altă variantă – „omul, domnule Țuțea, nu evoluează, nu devine, ci se dumirește”). Ideea de evoluție, raportată la nivel spiritual, este o prostie. Spiritul nu evoluează, este așa cum l-a făcut Dumnezeu. Esențele nu se schimbă” (19,2).

Solidaritatea elitei culturale ca asumare a responsabilității pentru valorile vieții. Constituirea generației culturale presupune în mod necesar solidaritatea în rândul elitei culturale sub mai multe aspecte. Dat fiind că o generație cu idealul său apare în baza anumitor tradiții, anumitor personalități de referință, cum a fost N. Iorga, V. Pârvan ș.a. pentru generația N. Ionescu, chiar dacă idealurile suferă anumite ajustări de moment, acest nou ideal va obliga la colaborare această comunitate

neformală, va integra energiile lor individuale, fără a știrbi din valoarea, identitatea și originalitatea fiecărui membru al generației. Anume generația își asumă funcția nedeclarată de a proteja valoarea fiecărui reprezentant, chiar și atunci când cineva se simte deosebit de ceilalți, de parcă deosebirea n-ar fi immanentă ființei umane, cu atât mai mult intelectualilor. Spre exemplu, „cazul E Cioran”, mărturisit de C. Noica, într-o scrisoare adresată lui V. Băncilă din 30 iulie 1940, adică după 4 luni și ceva de la moartea profesorului N. Ionescu: „...Aș voi să pot, ca un Cioran, uita destinul nostru colectiv și să mă cufund mai adânc în micile mele rosturi individuale, dar gândul prietenilor acelora de dincolo de viață nu mă lasă. Doar de-am mai putea îndrepta ceva și de-am fi vrednici s-o facem” (20,273), „De îndreptat” rămânea editarea postumă a operei lui N. Ionescu de către „Comitetul pentru publicarea operei lui N. Ionescu” din care făceau parte C. Noica, M. Vulcănescu, C. Floru ș.a. E. Cioran, frământat de teama sterilității spirituale, de a rămâne un „nimeni”, un mort în viață se izolase pentru a se descoperi pe sine, dar n-a fost părăsit de colegii de generație, ci a fost susținut, așa cum se declară el „antiromân”.

Alta a fost situația lui Mihai Eminescu în lipsa coagulării unei generații culturale protectoare. M. Eliade cu mult regret descrie tragedia din pragul maturității forțelor creatoare ale celui mai mare poet național, căuia i-au fost frânte aripile de către opacitatea „intelectualilor” și a camarazilor de breaslă: „Ar fi suportat cu mai multă seninătate, Eminescu, prostiile ridicole ...dacă ar fi întâlnit la Junimea o înțelegere totală. Dar și Junimea avea cota ei masivă de mediocri scăpărători. Iar în altă parte, pe cine să caute? Hașdeu era certat cu Maiorescu și era prea orgolios ca să recunoască talentul excepțional al lui Eminescu. Creangă îi era, într-adevăr prieten, dar mințile lor comunicau doar pe nivelurile interioare. Slavici îl înțelegea anevoie, iar Caragiale „se amuza” să-l întărate la discuții ca să-i încerce nervii” (21,245). Pentru ceea ce s-a întreprins asupra lui Mihai Eminescu regretele noastre niciodată, cât va supraviețui cultura românească, nu se vor potoli. Se poate doar stopa setea de noi asasinări. Cu atât mai mult că numărul celor ce încearcă să nimicească valoarea marilor modele culturale: Eminescu, Eliade, Noica, Cioran, Iorga, ba chiar a valorii culturale românești de la origini nu

se micșorează. Vă puteți convinge, studiind lucrările domnului profesor Teodor Codreanu, prezent la această conferință, în care sunt scoase la iveală atacurile complet amorale ale unor intelectuali, care-și folosesc talentul pentru a ne bațjocuri trecutul și prezentul cultural.

În condițiile agravării crizei culturii europene și a pătrunderii masive a nonvalorilor, în condițiile globalizării, crește importanța protecției a Fundației Internaționale pentru cultură și știință „Ștefan Lupașcu”, dirijată cu înaltă eficiență de Președintele Executiv profesorul Petru Ioan, prezent și Dumnealui în sală, citorilor (curatorilor și șefilor) de promoții, școlilor de cercetare în filosofie, inclusiv de cercetare bioetică în frunte cu profesorul Teodor Țirdea de la USMF. Putem stopa criza și ne putem salva titlul de intelectuali, doar urmând exemplul generației profesorului Nae Ionescu.

Putem reuși dacă vom acționa în baza principiului moralei creștine a toleranței reciproce în numele valorilor spirituale moștenite de la înaintași, dacă ne vom asuma datoria sfântă de a le ocroti și păstra prin dezvoltare și propagare. În caz contrar devenim complice la asasinarea vocației culturale a tinerii generații, adică a viitorului românismului.

Referințe:

1. Steinhardt, Nicolae, *Primejdia mărturisii. Convorbiri cu Ioan Pinte*. – Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1993, 254p.
2. *Enciclopedia Universală Britanică*. Coord. Ili
3. Citat după: Andrei Marga, *Filosofia lui Habermas*. – Iași: Ed. Polirom, 2006, 518p.
4. Eliade, Mircea, ...*Și un cuvânt al editorului* – în Nae Ionescu, *Roza vânturilor*. 1926-1933. Culegere îngrijită de Mircea Eliade. – Chișinău: Ed. Hyperion, 1993, p. 270-284.
5. Răpeanu, Valeriu, *Nicolae Iorga – Mircea Eliade – Nae Ionescu. Polemici. Controverse. Elogii*. Ed. 2-a. – București: Ed. Lider, 1993, 329p.
6. Pârvan, Vasile, *Datoria vieții noastre*. Lecție de deschidere a cursurilor de Istoria antică și de Istoria artelor, ținute în semestrul de iarnă 1919/1920 la Universitatea din Cluj, citită în ziua de 3 noiembrie 1919 – *Idealul universității moderne*. Prelegeri inaugurale la Universitatea din Cluj în perioada interbelică (1919-1940). Ediție, studiu introductiv și note: Vasile Pușcaș. – Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, 1994, p. 53-73.

7. Ionescu, Nae, *Criza universitară* - în Nae Ionescu, *Suferința rasei albe*. Articole publicate în: *Ideea Europeană, Est - Vest, Predania*. Ed. îngrijită de Dan Ciachir. – Iași: Ed. Timpul, 1994, p. 174-176.
8. Vianu, Tudor, *Amintiri vechi și noi din Germania*. Conferință la Universitatea Scriitorilor, 9 octombrie 1956 – în *Manuscriptum*, București, 1996 nr. 3 – 4, 1997 nr. 1, 144-146.
9. Ionescu, Nae, *Curs de metafizică. Teoria cunoașterii metafizice. I. Cunoașterea imediată 1928-1929; I. Cunoașterea meditată 1929-1930*. Ed. îngrijită de Marin Diaconu. – București: Ed. Humanitas, 1995, 259p.
10. Eminescu, Mihai, *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indicii de Magdalena D. Vatamaniuc; - București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, 813p.
11. Blaga Lucian, *Legea valorilor maxime ; Cugetări* – în Lucian Blaga, *Zări și etape*, București: Ed. Minerva, 1990, p. 275-280; p. 9-22.
12. Băncilă, Vasile, *Filosofia golanului* – în *Manuscriptum*. București, Număr special Vasile Băncilă, 1988, nr. 3-4, 305p.
13. Ionescu, Nae, *Cultură și democrație* – în *Roza vânturilor*. 1926 – 1933. Culegerea îngrijită de M. Eliade. Chișinău: Ed. Hyperion, 1993, p. 238 - 240.
14. Blaga, Lucian, *Democrație și aristocrație* – în Lucian Blaga, *Vederi și Istorie*. – Galați: Ed. Porto-Franca, 1992, p. 21-22.
15. Ionescu, Nae, *Funcția epistemologică a iubirii* – în *Izvoare de filozofie*. Culegere de studii și texte de C. Floru, C. Noica și M. Vulcănescu. V. 1. București, 1942, p. 2 -16.
16. Scheler, Max, *Concepția filosofică despre lume*. – Tr. Al Bloc. // Revista de filozofie (București) 1999, nr.3 4, p. 206 -215.
17. Vulcănescu, Mircea, *Logos și Eros* – în Mircea Vulcănescu, *Logos și Eros. Creștinul în lumea modernă. Două tipuri de filozofie medievală*. București: Ed. Paideia, 1991, p. 5 – 40.
18. Noica, Constantin, *Carte de înțelepciune*. – București: Ed. Humanitas, 1993, 143p.
19. Țuțea, Petre, *Omul. Tratat de antropologie creștină*. Vol. 1. *Probleme sau cartea întrebărilor*. – Iași: Ed. Timpul, 1992, 365p.
20. Noica, Constantin, *Scrisoare către V. Băncilă din 3.08. 1940* – în *Manuscriptum*. București, 1988, nr. 3 – 4, p. 273.
21. Eliade, Mircea, „*Asta-i o teorie care-i greu de înțeles...*” – în Mircea Eliade, *Lucrările de taină. Eseuri*. – Editura Eminescu, 1995, p. 243 – 246.